

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1984.4.03>

Maie PIHLAMAGI

AMETIÜHINGULIIKUMINE EESTIS AASTAIL 1905—1917

1984. aasta 30. augustil möödus 65 aastat Eesti ametiühingute esimese ülemaalse kongressi avamisest. Foorum, mis esindas neljakümmend tuhandet organiseeritud eesti töolist ja teenistajat, kirjutas kangelasliku lehekülje revolutsioonilise liikumise ajalukku. Järgnevas vaadeldagu Eesti ametiühingute kui tööliste võitlusorganisatsioonide loomist ning ametiühinguliikumise arenemist tsarismi tingimustes.

Ametiühingud Venemaal, sealhulgas Eestis, kasvasid välja proletaariaadi streigivõitlusest. Nad formeerusid 1905.—1907. a. revolutsiooni käigus sotsiaaldemokraatide juhtimisel ja organiseerimisel. Agitatsiooni ametiühingute loomiseks alustati 1905. a. algul. Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei (= VSDTP) Tallinna Komitee andis veebruaris välja lendlehe, milles kutsus töölisi ühinema ja looma oma organisatsioone.¹ Sagedased olid sotsiaaldemokraatide esinemised tööliiksoolekul selgitamaks ühinemise tähtsust ning ametiühingute kui võitlusorganisatsioonide ülesandeid ja eesmärke. Esimesed ametiühingud loodi 1905. a. suvel, täie hoo saavutas ametiühinguliikumine sügisel, revolutsiooni tõusu perioodil. Oktoobri lõpul valisid Tallinna suuretevõtete metallitöölised ametiühingu asutamise komisjoni, kes 17. novembril pöördus töökodade metallitöölise poole üleskutsega ühineda.² A. M. Lutheri vineeri- ja mööblivabriku töölise üldkoosolekul 13. novembril rõhutati vajadust viivitamatult asuda organiseerima puidutöölise ametiühingu. Põhikirja väljatöötamiseks moodustati komisjon, kuhu kuulus ka VSDTP Tallinna Komitee liige A. Kesküla.³ Raudteelaste algatusel loodi ülevenemaalise raudteelaste ametiühingu Tallinna osakond. 12. novembril toimus ühingu esimene üldkoosolek, kus valiti ka ametiühingubüroo. Selleks ajaks oli ühingus juba üle 800 liikme.⁴ Novembris-detsembris loodi veel maalrite, pagarite ja pottseppade ametiühingud ning Balti trükitöölise ametiühingu (keskus asus Riias) osakond.⁵

Tartus arutati ametiühingute asutamist töölisanemate koosolekul 26. oktoobril. Seal valitud komisjon töötas välja ametiühingute põhikirja projekti, mis avaldati ajalehes «Uudised» 30. oktoobril. Seejärel alustati ühingute organiseerimist. Novembris ja detsembris esimesel poolel loodi Tartus neli ametiühingut.⁶

Pärast detsembriülestõusu lüüasaamist algas revolutsiooni järkjärguline möön, kuid tööliklassi visa võitluse tulemusel oli tsaarivalitsus sunnitud välja andma 4. märtsil 1906 seaduse⁷, millega ametiühingud

¹ Революция 1905—1907 гг. в Эстонии. Сборник документов и материалов. Таллин, 1955, 47.

² Teataja, 1905, 17. nov.

³ Teataja, 1905, 15. nov. ja 23. nov.

⁴ Teataja, 1905, 17. nov.

⁵ Teataja, 1905, 23. nov., 29. nov., 8. det., 10. det.

⁶ Eesti NSV ajalugu XIX sajandi 50-ndaist aastast kuni 1917. aasta märtsini. 2. Tln., 1963, 388.

⁷ Законодательные акты переходного времени. 1904—1906 гг. СПб., 1907, 420—438.

legaliseeriti. Seaduses oli öeldud, et ametiühingute eesmärk on liikmete majanduslike huvide väljaselgitamine ja kooskõlastamine ning töötingimuste parandamine. Seega võisid ametiühingud tegelda ainult majandusküsimustega. Tsaarivalitsus püüdis ametiühingute legaliseerimise sildi all haarata tööliste majanduslikku võitlust oma kontrolli alla ning kiskuda nad eemale poliitilisest tegevusest. Bolševikud paljastasid valitsuse omakasupüüdlikkust taktikat ning kutsusid töölisi ühinema ühisesse klassiliikumisse, mille eesmärgiks oli võitlus proletariaadi poliitilise ja majandusliku vabanemise eest. VSDTP IV kongressil 1906. a. aprillis rõhutati, et majanduslik võitlus võib viia töölishulkade olukorra kindlale paranemisele ja ametiühingute kui nende tõelise klassiorganisatsiooni kindlustamisele ainult sel tingimusel, kui see võitlus ühendatakse õigesti proletariaadi poliitilise võitlusega.⁸

Ametiühinguliikumine hoogustus pärast 4. märtsi seadust. Suvel esitasid Tallinna metallitöölise, maalrite ja pottseppade ametiühingud oma põhikirjad registreerimiseks Eestimaa kubermangu seltsiasjade komisjonile. Põhikirjad vaadati komisjonis läbi 24. augustil 1906 ning otsustati jätta registreerimata. Komisjon nõudis ametiühingute eesmärkide ümberformuleerimist. Peeti lubamatuks, et ametiühingud seadsid oma eesmärgiks liikmete klassiteadvuse tõstmise, võitluse tööpäeva lühendamise ja töötasu suurendamise eest, streigivõitluse juhtimise jne. Komisjoni ettekirjutuse kohaselt tuli põhikirjad täiendada klausliga, mis lubas töötutele anda abiraha juhul, kui töötaolekut ei ole põhjustanud streigist osavõtt.⁹ Ühelgi ametiühingul ei õnnestunud registreerida põhikirja esimesel korral. Lõpuks, pärast mitmekordset ümbertegemist, registreeriti 13. septembril Tallinna metallitöölise ja rätsepat ametiühingute, 18. oktoobril puidutöölise ja maalrite ametiühingute ja 24. novembril pottseppade ametiühingu põhikiri. Järgmise aasta algul — 1907. a. 8. veebruaril registreeriti paberi- ja nahatöölise ametiühingute põhikirjad. Neile järgnes 6. aprillil Balti trükitöölise ametiühingu Tallinna osakonna registreerimine, 16. mail nais- ja meesteenijate, 9. juulil jahutöölise ning 27. juulil äri- ja kontoriteenijate ametiühingute registreerimine.¹⁰ 1907. a. suvel tegutses Tallinnas 11 ametiühingut ligi 2500 liikmega. Neist suurim oli metallitöölise ametiühing, kuhu kuulus 1907. a. augustis 1226 liiget.¹¹ Tallinna ametiühingud laiendasid oma tegevust ka teistele linnadele: Narvas tegutses Tallinna puidutöölise, Pärnus paberitöölise ametiühingu osakond.¹²

Aktiivsete töölisliikumise tegelaste J. Kuninga, A. Annuse, J. Tippa, J. Soo, G. Kudebergi jt. eestvõttel kujunes metallitöölise ametiühingust Tallinna tugevaim organisatsioon, mis koondas enda ümber ülejäänud töölisametiühingud. Kõik nad tegutsesid ühes hoones, algul Pikal tänaval, seejärel Uuel ja alates 1909. a. veebruarist Toomkuninga tänaval.¹³ Metallitöölise ametiühingul oli tihe side ka Peterburi metallitöölise ametiühinguga. Tihti käidi Peterburis nõu pidamas ja tegevusprogrammi kooskõlastamas.

Tallinna ametiühingute tegevust juhtis illegaalne keskbüroo, mille koosseisu kuulusid esindajad kõigist ametiühinguist ja VSDTP Tallinna Komiteest.¹⁴ Keskbüroo eesotsas oli puidutöölise ametiühingutegelane bolševik J. Ikmelt. Peale tema kuulusid sinna J. Elbe, A. Silberg, J. Saks

⁸ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused. 1898—1954. Tln., 1956, 115.

⁹ ENSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (= ENSV RAKA), f. 44, nim. 1, s. 5, l. 14—15.

¹⁰ Samas, s. 57, l. 5—31; s. 59, l. 2—52. Ametiühingutesse kuulusid tööliselised ja teenistujad kutsealade järgi paljudest tööstusettevõtetest ja asutustest.

¹¹ ENSV RAKA, f. 1615, nim. 2, s. 1, l. 41.

¹² ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 158, l. 28.

¹³ Samas, s. 13, l. 2—9; s. 84, l. 86.

¹⁴ Samas, s. 268, l. 27—28.

jt.¹⁵ Keskbüroo koosolekutel olid majandusküsimuste kõrval päevakorras poliitilised küsimused, nagu illegaalse kirjanduse väljaandmine ja levitamine, streigivõitluse organiseerimine jne. Nii näiteks arutati 1908. aasta 17. oktoobri koosolekul salajase trükikoja asutamist ning advokaadi palkamist arreteeritud ja sõjakohtu alla antud VSDTP Tallinna Komitee liikmeile.¹⁶

Töölishulkade teadlikkuse tõstmiseks kasutasid bolševikud oskuslikult ametiühingute üldkoosolekuid. Eelnevalt korraldatud ankeetküsitluste põhjal (nende tulemusi tutvustati laiemale ringkonnale ajakirjanduses¹⁷) arutati koosolekutel tööliste elu- ja töötingimusi, samuti võitlust kodanliku natsionalismi vastu jm. küsimusi. Revolutsiooniliste sotsiaaldemokraatide algatusel kuulutasid Tallinna kõige mõjukamad ja suuremad ametiühingud, nagu metalli-, puidu- ja paberitöölise omad, boikoti kodanlikule ajalehele «Virulane», millele tegid kaastööd menševikud Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsist.¹⁸

Ideoloogilises töös etendasid olulist osa ametiühingute häälekandjad. 1907. a. detsembris ilmus «Ametiühingute Teataja» esimene number metallitöölise ametiühingu esimehe J. Kuninga toimetusel. Leht sai ilmuda väga lühikest aega. Pärast neljandat numbrit ta suleti. Seejärel, 1908. a. detsembris, õnnestus ametiühingutel hakata välja andma ajakirja «Töö», mis oma suunitluselt oli bolševistlik. Ajakiri kannatas pidevalt repressioonide all, 1910. a. jaanuaris suleti ta hoopis. Likvideeriti ka kirjastusühisus «Töö», mis oli loodud 1909. aastal ajakirja materiaalse baasi tugevdamiseks, ning tema juhtivad tegelased VSDTP Tallinna Komitee liikmed J. Saks, J. Elbe jt. anti kohtu alla.¹⁹ Ametiühingute tegevust teistes linnades, nagu Riias ja Peterburis, tutvustasid sealsete ametiühingute häälekandjad, mida telliti ametiühingu maja lugemislauale.

Ametiühingud pöörasid oma tegevuses suurt tähelepanu tööpuuduse probleemile. Sellega tegeles metallitöölise ametiühingus töötute nõukogu ja puidutöölise ametiühingus tööbüroo, ülejäänutes vastavad komisjonid. Nad püüdsid töötutele liikmetele tööd hankida ning toetasid puudustkannatajaid ka materiaalselt. Ühiselt pöörduiti linnavalitsuse poole ning nõuti abitööde organiseerimist töötuile.

Ametiühingud panid suurt rõhku ka oma liikmete haridus- ja kultuuritaseme tõstmisele. Nad sõhiseerisid Eesti Rahvaharidusseltsi üldhariduslikke õhtukursusi ja võimaldasid ametiühinguliikmetele tasuta osavõtu kursustest. Ametiühinguliikmete kutsealase kvalifikatsiooni tõstmiseks organiseeriti mitmeid erialakursusi. Arvukad loengud ja vaidlusõhtud teadus-, majandus- ja kultuuriteemadel laiendasid tunduvalt tööliste silmaringi.

Töölisklassi koondamisel ja poliitilisel kasvatamisel oli oluline osa streigiliikumisel, mille organiseerimisest ja juhtimisest ametiühingud aktiivselt osa võtsid. Nii arutas metallitöölise ametiühingu nõukogu mitmel korral 1907. a. aprillis-mais toimunud Tallinna Metallitehase tööliste üldstreigi käiku ja organiseeris streikijate abistamiseks streigikassa. Kuberner, kellel oli ametiühingu tegevuse suhtes tekkinud kahtlusi, kutsus selle juhatuse liikmed 18. mail enda juurde ja süüdistas neid streigi organiseerimises ja streikijate toetamises. Ühtlasi ähvardas ta

¹⁵ Lukin, G. Ametiühingud võitluses Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu eest Eestis. — Rmt.: 50 aastat Eesti ametiühingute I kongressist. Tln., 1970, 9.

¹⁶ ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 268, l. 27—28.

¹⁷ Vt. Töö, 1909, nr. 4, 22—26; Tallinna Teataja, 1910, 8., 9., 12., 18., 22., 27., 31. märts, 6. mai.

¹⁸ Ulevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost (XIX sajandi 90. aastad—1920). 1. Tln., 1961, 121.

¹⁹ Samas.

ühingu sulgeda. Samal õhtul toimunud metallitöölise ametiühingu nõukogu koosolek otsustas jätta kubeneri ähvarduse tähele panemata.²⁰

Suur oli ametiühingute osa ka 1907. aastal niihästi kaks nädalat kestnud E. Johanson'i paberivabriku naissorteerijate streigi kui ka tselluloosivabriku ja «Volta» tehase üldstreigi organiseerimisel ja juhtimisel.²¹ 1. maid ja 1905. a. 16. oktoobri veretöö mälestuspäeva tähistati igal aastal poliitiliste streikidega.

Ametiühingute progressiivne tegevus ja tihe side sotsiaaldemokraatliku organisatsiooniga ei jäänud võimudele saladuseks, seetõttu olid nad pidevate repressioonide objektiks. 1906. a. lõpul, mil ametiühingud olid vaevalt tegevust alustanud, arreteeriti kakskümmend ametiühinguaktivisti, nende hulgas puidutöölise ametiühingu esimees P. Saks.²² Järgnes kaheksa ametiühinguaktivisti arreteerimine 1907. a. juulis. Korduvalt toimetas politsei ametiühingute ruumides läbiotsimisi. Surve ametiühingutele tugevnes veelgi alates 1907. a. teisest poolest, kui Eestimaa kuberneriks sai I. Korostovets, kes suhtus töölisorganisatsioonidesse äärmiselt vaenulikult. Oktoobris teatas ta ettekandes siseministeriumile, et kuigi väliselt ei saa ametiühingute tegevusele midagi ette heita, on nad poliitiliselt ebaustavad, sest ametiühingute liikmeskonna moodustavad töölised, kes pole rahul oma majandusliku ja sotsiaalse seisundiga. Kuberner oli täiesti veedunud, et ametiühingud tegelevad salajase sotsiaaldemokraatliku propagandaga ning ettevalmistustega uueks võitluseks kehtiva korra vastu. Kõike seda arvesse võttes pidas ta oma vältimatuks kohuseks jälgida hoolikalt olemasolevate ametiühingute tegevust ja mitte lubada uute loomist.²³ 1908. a. algul arreteeriti kubeneri käsul kogu nais- ja meesteinijate ametiühingu juhatus ja anti sõjakohtu alla. Neid süüdistati sotsiaaldemokraatliku partei tegevusest osavõtus.²⁴ Järjekordses ettekandes siseministeriumile 1909. a. juunis teatas kuberner, et ametiühingute juhtivate organites ja liikmeskonnas on palju poliitiliselt ebaustavaid inimesi, kes hoiavad ja propageerivad sotsiaaldemokraatlikku suunda, tehes seda nii oskuslikult, et administratiivselt pole võimalik külge hakata.²⁵ Korostovets otsis pingsalt ettekäänud ametiühingute sulgemiseks. Peagi avastas ta «suure seaduserikkumise»: kõigi ametiühingute põhikirjades oli fikseeritud õigus pidada avalikke koosolekuid, korraldada kontserte, näitemänge ja perekonnaõhtuid. Senatisse läks teele kubeneri raport taotlusega tühistada need seltsiasjade komisjoni määrused, mille põhjal ametiühingud registreeriti.²⁶ Senati istungil 19. oktoobril 1909 otsustati määrused tühistada ning kohustati Eestimaa seltsiasjade komisjoni uuesti läbi vaatama ametiühingute registreerimise küsimus.²⁷ Komisjoni otsusega 3. märtsist 1910 suleti Tallinna metalli-, paberi-, puidu- ja nahatöölise, pottseppade, rätsepate, maalrite, mees- ja naisteinijate ametiühingud ning Balti trükitöölise ametiühingu Tallinna osakond.²⁸ Tegutsema jäid väikesearvulised äri- ja kontoriteinijate ning jahutöölise ametiühingud, millede tegevus peagi soikus. Ametiühingute likvideerimiskoosolekud toimusid 1910. a. aprillis. Metall-, paberi- ja puidutöölise ametiühingud andsid seoses sulgemisega osa oma summadest K. Marxi «Kapitali» eesti keeles väljaandmise toetuseks, sest sel ajal hakkas «Mõtte» kirjastusel vihikutena ilmuma

²⁰ ENSV RAKA, f. 1615, nim. 2, s. 1, l. 26—27.

²¹ Kirjandus ja Teadus, 1908, nr. 8, 62.

²² Samas, 61.

²³ ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 84, l. 86—87.

²⁴ Ulevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost, 126—127.

²⁵ NSV Liidu Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (= NSVL RAKA), f. 102, nim. 4, 1909, s. 88. 8. osa, l. 12—13.

²⁶ ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 332, l. 78.

²⁷ Samas, l. 97—98.

²⁸ Samas, s. 7, l. 22—23.

«Kapitali» esimene köide. Lisaks sellele eraldas metallitöölise ametiühing 300 rubla tööliste tarvitajateühisusele «Tera» raamatukogu asutamiseks.²⁹

Tallinna ametiühingute aktivistid alustasid võitlust oma organisatsioonide taastamise eest kohe pärast nende sulgemist. 1910. a. märtsis esitati registreerimiseks metallitöölise ametiühingu uus põhikirj. Seltsiasjade komisjoni istung 12. mail lükkas selle tagasi kui «mitte vastava 1906. a. 4. märtsi seadusele».³⁰ Mai lõpul esitasid viis «Dvigateli» töölised taas põhikirja registreerimiseks. See põhjustas tiheda kirjavahetuse ametivõimude vahel. 27. mail saatis Tallinna politseiülem kubernerile raporti, milles teatas, et kõik uue ühingu asutajaliikmed (V. Pooman, M. Nurkse, G. Kudeberg, G. Kungur ja A. Lepp) kuulusid suletud metallitöölise ametiühingusse, mis juhtis Tallinna töölise majanduslikku ja poliitilist võitlust. Politseiülem arvates tähendanuks uue metallitöölise ametiühingu registreerimine suletud ühingu tegevuse taaselustamist ning seetõttu ei pidanud ta põhikirja registreerimist soovitavaks. Politseiülem eetikandest selgus ka ametiühingute sulgemise tegelik põhjus — «vaenulik tegevus, mis ohustas ühiskonna rahu ja korda».³¹ Seetõttu ebaõnnestusid kõik tööliste katsed registreerida ametiühingute põhikirju.

1913. aastal, kui seltsiasjade komisjon järjekordselt keeldus registreerimast paberi-, puidu- ja metallitöölise ametiühingute põhikirju, esitasid metallitöölised A. Tiiman ja J. Pihlak Senatile kaebuse. Alles kahe aasta pärast, 19. detsembril 1915, võeti kaebus Senatis arutusele ning leiti, et Eestimaa kubermangu seltsiasjade komisjon toimis õigesti.³² Tallinna tööliste pikaajalist võitlust ametiühingute taasloomise eest kroonis lõpuks edu: 9. augustil 1916 registreeriti metallitöölise ametiühingu põhikirj.³³ Kuid ühing sai tegutseda vaevalt viis kuud. Peeter Suure merekindluse komandandi käskkirjaga 24. jaanuarist 1917 suleti ta kogu sõjaseisukorra ajaks.³⁴

Pärast Tallinna ametiühingute sulgemist 1910 kandus ametiühinguliikumise raskuspunkt teistesse Eesti linnadesse, nimelt Narva ja Tartusse. 1910. a. algul tegutses Tartus viis ametiühingut: puidutöölise, maalrite, rätsepate, äriteenijate ja kingseppade ametiühing, kuhu kuulus kokku 623 liiget.³⁵ Olemasolevaile lisandus aasta lõpul kivitöölise ametiühing, 1911. aastal Balti trükitöölise ametiühingu Tartu osakond ning järgmisel aastal metallitöölise ametiühing.³⁶ 1913. a. maiks kasvas ametiühinguliikmete arv Tartus 740-ni.³⁷ Tartu ametiühingute hulgas etendas juhtivat osa puidutöölise ametiühing, see oli kõige rohkearvulisem ja monoliitssem ning juhindus oma tegevuses järjekindlalt klassivõitluse printsiipidest. Ametiühingu eesotsas seisis sotsiaaldemokraat H. Kiilaspea. Aktiivse tegevuse poolest paistis silma ka rätsepate ametiühing, mille tegevust juhtisid sotsiaaldemokraadid A. Mõtus, J. Lipsberg jt. Et ametiühingutelt võeti õigus korraldada avalikke üritusi, nagu loenguid, kursusi, pidusid, ning avada raamatukogu, otsustati ära kasutada karskusselts «Karskuse Sõber», millel olid võimalused, kuigi piiratud, avalike ürituste korraldamiseks. Seda soodustas asjaolu, et enamik ametiühinguid oli üürinud endale ruumid seltsi majas. Sotsiaaldemokraatide agitatsiooni tulemusel astusid töölised «Karskuse Sõbra» liikmeiks ja moo-

²⁹ Samas, s. 332, l. 172, 184, 192.

³⁰ ENSV RAKA, f. 33, nim. 1, s. 469, l. 2—8; s. 7, l. 35.

³¹ ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 469, l. 25—26.

³² ENSV RAKA, f. 30, nim. 8, s. 6113, l. 5; f. 44, nim. 1, s. 734, l. 25, 36, 45, 55.

³³ ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 835, l. 21.

³⁴ Samas, l. 65.

³⁵ NSVL RAKA, f. 23, nim. 29, s. 43, l. 71, 118, 136—137, 146—147, 182.

³⁶ Samas, l. 43—44; ENSV RAKA, f. 325, nim. 1, s. 615, l. 5; Tallinna Teataja, 1911, 12. aug.

³⁷ Kiir, 1913, 7. mai.

dustasid 1910. aastal ligi neli viiendikku seltsi liikmeskonnast. Võrreldes eduerakondlastega saavutasid nad ülekaalu uues juhatuses, mille esimeheks valiti sama aasta septembris H. Kiilaspea.³⁸ Puidutöölise ametiühingu initsiatiivil asutati 1910 ka töölise tarvitajateühisus «Edasi», mis samuti «Karskuse Sõbras» peavarju leidis.

Ametiühingud subsideerisid seltsi üritusi — loenguid, kursusi, küsimuste-vastuste õhtuid. Ametiühinguliikmete osavõtt neist üritustest oli aktiivne. Mõningaid kõneõhtuid valmistati ette kohaliku materjali eelneva põhjaliku analüüsi alusel. Nii valgustati puidutöölise, rätsepate ja kingseppade ning maalrite töö- ja elutingimusi andmete põhjal, mida ametiühingud olid kogunud töölise eneste poolt täidetud küsimuslehtede abil. Seltsi koosolekuil propageerisid sotsiaaldemokraadid marksismi ideid, valgustasid töölisliikumise aktuaalseid probleeme, arutasid ühiskondlik-poliitilisi, majanduse, kultuuri jt. küsimusi, paljastasid kodanlikku nationalismi ja lahkasid tööpuuduse probleeme. Mitmel korral nõudsid ametiühingud Tartu linnavalitsuselt abinõude tarvituselevõttu tööpuuduse vähendamiseks.³⁹ Keskse kohal oli ametiühingute tegevuses ka streigivõitluse organiseerimine. Nimetatagu siin rätsepate streike 1911. ja 1913. aastal ning trükitöölise streiki 1912. aastal.

Narvas tegutses Tallinna ametiühingute sulgemise ajal ainult üks, nimelt 1907. aastal loodud rätsepate ametiühing. 1910. a. lõpul oli ühingu 44 liiget.⁴⁰ Pärast Tallinna puidutöölise ametiühingu Narva osakonna sulgemist asutasid siinsed puidutöölised iseseisva ametiühingu, mille põhikiri registreeriti Peterburi kubermangu seltsiasjade komisjonis 1. juulil 1910.⁴¹ Samas komisjonis registreeriti ka 26. novembril 1911 Narva metallitöölise ametiühing, mille loomisest võttis aktiivselt osa J. Käspert.⁴² Seoses selle ametiühingu asutamise tegi Eestimaa kuberner Korostovets Virumaa politseiülemale ülesandeks jälgida väga tähelepanelikult ühingu tegevust. Loodud ametiühingud olid väikesearvulised. Hoolimata bolševike pingutustest ei saanud ametiühinguliikumine Narvas täit hoogu.

Kokku võttes võib öelda, et sotsiaaldemokraatide juhtimisel tegid ametiühingud ära suure töö Eesti töölisklassi koondamisel ja poliitilisel kasvatamisel ning tema kultuuritaseme tõstmisel. Repressioonidele vaatamata ei vaibunud ametiühinguliikumine kui töölisliikumise lahutamatu osa ka pärast Tallinna ametiühingute sulgemist, ehkki nõrgenes tunduvalt. Alles tsaarivalitsuse kukutamine 1917. a. veebruaris avas tee ametiühinguliikumise kiireks tõusuks. Juulis tegutses Tallinnas Ametiühingute Keskbüroo juhtimisel 21 ametiühingut rohkem kui 19 000 liikmega, Tartus viis ja Narvas kaheksa ametiühingut.⁴³ Endiselt seisid ametiühingud töörahva majandusliku ja poliitilise võitluse esiridades ning olid bolševike partei aktiivsed abilised töölisklassi koondamisel relvastatud ülestõusuks 1917. a. oktoobris. Pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu lülitusid ametiühingud võitlusesse majanduse sotsialistliku ümberkorraldamise eest.

³⁸ Tallinna Teataja, 1910, 21. sept.

³⁹ ENSV RAKA, f. 2623, nim. 1, s. 607, l. 275—276, 298—299.

⁴⁰ NSVL RAKA, f. 23, nim. 29, s. 44, l. 33.

⁴¹ ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 83, l. 56. Narva linn kuulus sellal administratiivselt Peterburi kubermangu.

⁴² ENSV RAKA, f. 44, nim. 1, s. 83, l. 225.

⁴³ Eesti NSV ajalugu. 1917. aasta märtsist kuni 50-ndate aastate alguseni. 3. Tln., 1971, 37.

Esitanud J. Kahk

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut

Toimetusse saabunud
13. II 1984

ПРОФСОЮЗНОЕ ДВИЖЕНИЕ В ЭСТОНИИ В 1905—1917 гг.

Профессиональные общества зарождались в огне революции 1905—1907 гг. под непосредственным влиянием и руководством социал-демократических организаций. Первые профсоюзы в Эстонии возникли в конце 1905 г. в Таллине и Тарту, а после выхода в свет закона от 4 марта 1906 г., легализовавшего профессиональные союзы, стали создаваться новые и новые.

Летом 1907 г. в Таллине функционировало 11 профсоюзов: металлистов, портных, маляров, печников, рабочих бумажной, деревообрабатывающей, кожевенной и мукомольной промышленности, служащих торгово-промышленных предприятий и контор, мужской и женской прислуги, а также отделения Прибалтийского союза типографских рабочих, которые объединяли около 2500 рабочих и служащих.

Во главе Таллинских профсоюзов стояло подпольное Центральное бюро, в состав которого входили представители всех профессиональных союзов и Таллинского комитета РСДРП. Центральное бюро осуществляло связь между отдельными союзами, объединяло их усилия в борьбе против предпринимателей, руководило забастовками и т. д.

Царские власти чинили всяческие препятствия работе профессиональных обществ, постоянно преследовали их активных деятелей. В 1910 г. в Таллине были разгромлены и закрыты «за вредное направление» почти все профсоюзы. Но профсоюзное движение не утихло, в него включались рабочие Нарвы и Тарту.

Под руководством социал-демократов профсоюзы многое сделали для сплочения, политического воспитания, а также повышения культурно-образовательного и сознательного уровня рабочих Эстонии.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
13/II 1984

Maie PIHLAMÄGI

ESTABLISHMENT OF TRADE UNIONS AND THEIR ACTIVITIES
IN ESTONIA IN 1905—1907

In Russia, including Estonia, the trade unions were formed under the guidance of social democrats in the course of the revolution of 1905—1907. The first trade unions in Estonia were formed in Tallinn and Tartu at the end of 1905. Trade union movement intensified after the law on the legalization of trade unions was adopted on March 4, 1906. In 1907 there were 11 trade unions in Tallinn, numbering up to 2500 members. Trade unions were led by an illegal central bureau, including representatives from each trade union and the Tallinn Committee of the Social-Democratic Workers Party of Russia.

Czarist authorities tried to impede the work of the trade unions and persecuted their active members. In 1910 nine Tallinn trade unions were closed.

Despite the repressions, the trade union movement did not die out. In Narva and Tartu new trade unions were formed.

Trade unions did a lot of work in consolidating the Estonian working class and raising its political consciousness and cultural-educational level under the leadership of social democrats.

*Academy of Sciences of the Estonian SSR,
Institute of History*

Received
Feb. 13, 1984